

knihy Moudrosti, prokládaný hojně jinými výklady Štítného. Spisek a spolu rukopis končí se uprostřed věty. Sborník se dochoval v rukopise Mus. III B 7 (na začátku i na konci něco schází, je to pozdní, namnoze chybný opis).

Poznání další literární činnosti Štítného, patrně z doby jeho pražského pobytu, rozšířil Fr. Ryšánek podrobným studiem, rozbořem a srovnáváním o další díla:

Sám Štítný se přiznává, že mnoho pozoroval různé stavy lidské, uvažoval o nich a napsal o nich četná pojednání. Stavěl však také za příklad a vzor před oči svých čtenářů životy světců. Tak zejména v *Životě sv. Alžběty* ukazuje, jak bohubíbě žila ve stavu panenském, manželském a vdovském a jak svým životem dala příklad všem těmto stavům. Toto dílko Štítného se dochovalo v pozdním rukopise *Životů sv. Otců* (NUK XVII C 28, fol. 450a-495a).

Také nábožensky vzdělavatelnou povídku *Barlaam a Josafat* prohlásil Fr. Ryšánek po zevrubném studiu za vzdělání Tomáše ze Štítného ve stručném článku v *Právu lidu* (11. ledna 1946).

U člověka tak zbožného, jako se nám Štítný jeví, dalo se předpokládat, že přeložil i spisy rozjímavé. Toho druhu jsou spisy zde uvedené ve sborníku Václava s Pořiechie (str. 659-669), kde bylo podotčeno, že jsou jistě některé, ne-li všechny, přeloženy Tomášem ze Štítného. Platí to zejména o prvním kuse sborníku, dochovaného bez začátku, jež je překladem spisu Augustinovi mylně přičítaného *De diligendo Deo*, o Rozmlouvání duše s svědomím, a o Samomluvení (Pseudo)Augustinově.

Při důraze, jaký klade Štítný na modlitbu, není nepravděpodobné, že skládal také modlitby. V staročeských modlitbách, v nichž Vilikovský rozpoznal některé modlitby Milíčovy, je jedna, jež se obsahem a slovním vyjádřením hodí na Štítného.

SBORNÍK VYŠEHRADSKÝ

(PŘEDMLUVA)

Tyto knihy vám sem zpořiedil, mé dietky, ne sám jich skládav a jsúť prvě svatého Augustina O bojování hříechóv s šlechetnostmi, druhé jednoho bosáka, ten jest slúl bratr David, O sedmi duchovnieho stavu vstupních, neb jest tu mnoho rozumu krásného a napoměnutie užitečného a přemyšlevanie nábožného. A jsúť i o zjevných věcech i o hlubokých. Ale nemóžť býti tak hluboké, což jsú lidé rozuměli, ani tak tvrdě zamčené, byť neporozuměl tomu, ktož chce čeho býti pilen; ano Kristus ve čtení praví: „Ktož hledá, nalezne; a ktož tluče, bude jemu otevřeno.“

1 zpořiedil sem pořídil jsem – 2 bosák bosý mnich (františkán) – 3 vstupně stupně – 4 rozum smysl; přemyšlevanie úvaha – 6 býti pilen čeho usilovati oč

O BOJOVÁNÍ HŘIECHÓV S ŠLECHETNOSTMI

O SVĚTSKÉM MILOVÁNÍ A MILOVÁNÍ BYDLA NEBESKÉHO

Milovanie světa die takto: I co krašieho, co ctnějšieho, co-li móž býti rozkošnějšieho a libějšieho než to, což zde před sobú v tomto světě vidíme? Ó, kak jest dívne nebe obchránilo veš svět! Kak dívne jest okrášlen svět povětrím a pochotným světlem slunečným a také, že měsieć se tak dívne mění, ano jeho večas přibývá,

5 večas ubývá! Kak jest divná rozličnost hvězd a divný jich běh! A kterak je země utěšená v rozličném kvietí a v chuti ovocě rozličného, v rozkošné krásě luk, potokův, dúbřav krásných, v hájovém chladu, v květu sadovém, v procházení v čirých polích, ano tráva jako hemže rostúc, ano sě obilě valmo z země valí, ano vinné kořenie tak rozkošně okolo sebe své jabřadky rozpustilo! Malá-li j' útěcha v rozlič-
10 ných ptákův zpívaní a v divném zpořiezení peřie krásného pávového i jiných rozličných ptákův a v jich prudkém a hbitém létaní i sěm i tam? Malá-li j' kratochvíl v loviech s sokoly, s jastřáby, s krahujci, s ohaři, s chrty, s vyžlaty, v běhu komonstva a v křěpkosti i v skociech zvieřat rozličných, ande ono hbitá, ono prudká, ono křěpká? Co j' pak rozkoši v dívání krásy ženské spatřijíc jich oči jasně,
15 čelo krásné, nos sličný, líce pořádné, usta libá, vlasy rozkošné? A když sě k tomu sličně mají v rúšiech svých sě ozdovivše! A malá-li jest útěcha v krásném stavení, v sieniech veselých a zepsaných malováním přerozkošným? A tak i o jiném utěšení tohoto světa.

Ale milování bydla nebeského odpoviedá řka: Kdyžt sě tak líbí krása a slič-
20 nost zdejšieho světa, jež jest nikakež nelzě tráti, ó, kakt by sě jměla líbiti krása a sličnost onoho světa, jež viac tráti bude! Ktož jje dojde, viac s ní ostane. A že j' přerozkošná tam krása, dobrě tomu můžem porozuměti tiem: když jsou mnohé útěchy a tak krásné věci v tomto bezbydlí, což pak tam jsou krásné a utěšené, kdež jest bydlo věčné? Když má žalář tento tolik libých věcí v tomto bezbydlí, co jich pak
25 má sien nebeská? Když jsou také rozkošné věci, jimiž daruje přátely i nepřátely své hospodin zajedno, čím pak jsou rozkošnějšíe, jimiž jen své zvolené přátely daruje? Když tolik útěchy jest v tomto času, kdež jest čas pracování, co j' pak tam v onej věčnosti, kdež jest čas hodování? A protož spust s myslí milost tohoto světa, kdež ižádný nenie tak ščastný, by neztratil toho, což najviece miluje, a počni
30 milovati radost onoho světa, v němž každý jest tak ščasten, že viac to bude jmieti, což by najraději. Pak-li by rád vzvěděl, co j' tam, povědělt jest prorok i svatý Pavel, že j' tam ta rozkoš a ta radost, jakěž jest ani oko vídalo, ani ucho slýchalo, ani kdy člověku v srdce takáž přicházala, jakůž jest buoh připravil těm, ješto jej milují. K tomu štěstí vzdýcháše a maje mnoho sbožie světa tohoto David a řka: „I co jest,
35 bych nejměl v nebesiech, a čemu mi jest to bez tebe býti na zemi?“ A pravieše také, kakž koli mnoho jmějieše králových krmí: „Nasytím sě, když sě zjevně tvá chvála ukáže.“ A opět: „Žědí sě dušě má k bohu živému jako ten, jenž by rád pil. I kdy přijdu a ukáži sě před obličejem božím?“ A opět: „Ée hoře, kak sě jest prodlilo mé bezbydlé!“ Protož svatý Pavel i žádáše, by rozlúčě sě s tělem i byl
40 s Kristem.

Nadpis: *bydlo* příbytek – 1 *kraši* krásnější – 3 *obchránilo veš svět* ochránilo, zabezpečilo celý svět; *divně* podivuhodně; *pověřie* vzduch obklopující zemi (aer); *pochotný* příjemný – 4-5 *večas... večas* hned... hned, jednak... jednak – 7 *čirý širý* – 8 *hemže* (k *hemzati*) hemží se; *valmo* valem – 8-9 *vinné kořenie* réva – 9 *jabřadky* ratolesti; *útěcha* potěšení – 10 *zpořiezenie* uspořádání – 12 *vyžle* druh loveckého psa – 13 *komonstvo* koňstvo; *and* ono... *ono* (kratochvíl) jednak... jednak – 15 *pořádný* (řádný), souměrný, ladný – 16 *sě sličně mají v rúšiech* pěkně se oblékají – 17 *zepsaný* pomalovaný

20 *nikakež nijak; tráti trvati – 21 viac víc, nadále – 23 bezbydlé nestálý byt, vyhnanství, zlé bydlo – 26 zajedno rovnou měrou – 36 králových královských – 37 žědí se touží – 38 se jest prodliło prodloužilo se*

O SEDMI STAVU DUCHOVNIEHO VSTUPNÍCH

SMIERNOST

Smiernost pro lékařství zlá není, a tím by ved více hřešil, kdož by i u potřebu smiernosti nejměl, a též i pro chudobu. Pak-li by žádost byla upříemá, že proto by rád zdrav byl aneb bohat, aby tím hlédal vuole božie, slůžě jemu snažně podle úřadu svého, ta smiernost dobrá by byla, ano svatý Pavel praví: „Leč piemy, leč jiemy, leč což kolivěk jiného činímy, činme to ku chvále božie.“

Ale licoměrstvo jest vždy zlé; protož, což se koli pro ně děje, zlé jest. Avšakž ne vždy jest licoměrstvo ukázati se lepším, než jest. Ktož chtě polepšiti jiných ukáže do sebe více, než jest, dobřě jest učinil a není licoměrník. Lepit jest, než by svým zlým příkladem zkazil jiné. Licoměrstvo jest chtieti slúti dobrým pro svú chválu, aby čest z toho jměl anebo rozkoš aneb sbožie, a nebýti dobrým, jako slúti křestánem, ne pro buoh, ale pro lid, a křestánsky nečiniti; neb slúti zákonníkem z řeholy svatého Augustina aneb svatého Františka neb svatého Benedichta, a nechieti držěti jich řeholy. Odpustil-liť jest co proti řehole provinciál nebo ministr zákona aneb opat, tehdyť jest řehola toho, kdož ji jest odpustil a proměnil, a po tom by měli ji jmenovati, ale ne po Augustinovi neb Františkovi nebo Benediktovi. Když té chudoby nejmáte a toho spolu nechcete mieti, by ižádný neřekl, by co jeho oblaštie bylo, ale aby vše obecné bylo, neřekajtež, by Augustinóv držěli zákon, ale toho, kto j' vám to zbožil. Též když své peníze máte, neččete, by byli z zákona svatého Františka neb svatého Benedikta; tent i rafiky své nedá mieti, ale toho menujte, že jste jeho, kdož vám jest ustavil jinak než oni. Toť jest pokrytstvo licoměrné jiným slúti chtieti než býti, aby v tom čest jměl a přiezen a úžitek na tomto světě. Ktož tím úmyslem jen sám pro se drží smiernost, nebude odplaty dobré jmieti. Neb jakož sem řekl, jen tehdy jmá odplatu, když jest pro buoh, a tak, jakž jest buoh ustavil. Neb buoh jest tělo pro duši stvořil, aby jí slůžilo a pomocno bylo přijíti k jejie dobrému a skrzě ni vzešlo k témuž. Protož tělo má duši potřeby hledati v pokrmu i v jiném pohodlí zdejšíem, aby ani přielišným utrpením ani přielišným obžerstvem neb lhostajstvem mdlá byla neb obtiežena hledati boha. Neb jest k tomu buoh duši stvořil, aby boha hledala, naleznúc jeho se přidržala a v něm se kochala a k témuž tělo přivedla. A jakož jen sám buoh má zabiti, což chce, a zkaziti, neb jen sám móž stvořiti, protož ničehož nemáme zkaziti ani zabiti, jen kázáním a odpuštěním jeho. Němé tváři odpustil nám zabíjeti, avšak ne bez potřeby; ale zapověděl člověka zabiti, jen podle práv ustavenie. Protož súdcé súdic podle práv, ne svú mocí, ale boží, zabíjejí zlé, nebo on jest to ustavil. A jakož jiného, tak i ovšem sám sebe nejmá ijeden zabiti, neb ižádný není dlužen jiného více milovati než se. A ten se každý sám zabíjje, kdož přielišným utrpením aneb dielem přes moc se zkazí, kakžkoli některé omluví přielišné zapálenie v náboženství a jich sprostnost.

Nadpis: *smiernost* střídmost (sobrietas) – 1 *ved, veď* (z *vědě* 1. sg. praes.) zajisté – 2 *upriemý* upřímný – 3 *aby hlédal* aby dbal – 4 *úřad* povolání

6 *licoměrstvo* licoměrnost, přetvářka – 8 *lepi* lepší – 10 *sbožie* majetek – 11 *zákonník* řeholník – 13 *odpustil* povolil; *provinciál* představený klášterů jedné církevní oblasti (provincie); *ministr zákona* představený řádu – 16 *obláští* zvláštní, soukromý, osobní – 18 *zbořil* porušil – 19 *rafijka* pisátka; *nedá* nedovolí – 23-24 *jest ustavil* ustanovil – 27 *lhostajstvo* rozmařilost – 28 *přidržala se* držela se – 31 *odpuštěním* dovolením – 32 *ustavenie* ustanovení – 34 *nejmä ijeden* nemá žádný – 36 *zapálenie* zápal, horlivost; *sprostnost* prostota

KNÍŽKY ŠESTERY

PÁNÓM

Skonav řeč o jerarchii první, již o druhé mluvíti budu. Neb jakož první povzdvihá nás k bohu a drží při něm, když jako soud vydáme, co kdy máme činiti, a vieme mnoho těch věcí, pro něž se zapálíme u milování boha, takéž druhá vede dolejší a táhne k té první.

5 I jsou první andělé v té druhé jerarchii, ješto latinských slovů *Dominaciones*, jako by řekl Panující, neb způsobem božím někak jako panstvo mají nad nižšími. K tomu kuoru stav světského panstva mohl býti připodobněn, neb má býti vzpanilý mysl, laciného neváže draho a více dobré váže draže a nelituje více dobrého pro méně dobré, a má mocně panovati, ijedné se nepoddá nesličnosti. A tak z toho pořádu
10 nejprv a zvláště jsou: císař, jelikož ke všemu světu, kráľi k svým zemím, páni menší nebo větší v svých panstvích; protož, cožť jedněm říku tuto, to neb podobné k tomu každý rozuměj, jako by jemu řečeno bylo, cožť kaké má panování nad kým, ač i malé.

I říku nejprv, že každý pán má pílně to znamenati a jmiati za to, že chce-li
15 k bohu, má jíti zřícením božím. I jest to božie zřícení, že jakož ti andělé, ješto Tróni slovů, jsou pod oněmi, k nimž jsme učené v svatém Písmě přirovnali, takéž tito ve čtvrtém kóru, jichž podobenství nese panstvo zde na světě, jsou pod Tróny. Protož páni tak mají panovati, jakož je práva vedú, ale ne, jakž chtějí; neb ne oni jsou nad právem ustaveni, ale nad nimi j' právo, avšakž mohou podle práva některá
20 práva nehodná proměňovati a dobrá ustavovati s povolením své obce aneb starších z obce, úřadu svého právem. A protož snad také i slovů páni, neb jim toho přeje právo; ale slušie jim to činiti s moudrostí pro obecné dobré a s dobrú radú. A protož slušné j' pánóm Písma poslouchati a kazatelův spravedlivých a býti rozumnu, jakož jim i Šalomún radí, říka: „Poslouchajte, kráľi, a rozumějte! Naučte se, súdce, ješto
25 súdíte kraje zemské! Přichylte svoji uši, ješto máte pod sebou lid mnohý, a mílo j' vám, že se okolo vás trů zástupové lidští. Neb dána j' vám od boha moc Najvyššieho, jenž otieže vašich skutkův a projde myšlenie vaše, že jsúce služebníci jeho právě jste nesúdili. Hrozně a skóroť se ukáže vám, neb súd najtvrzí v těch, ješto jinými vládnú, bude. Menším bude milosrdenství pójičeno, ale mocní mocné muky trpěti
30 budú. Neb neskrýje se ijeden před bohem, ani se čie velikosti bohů báti bude; neb